Башкаруу деңгээлдери ортосундагы бюджеттик диалог: Латвиянын тажрыйбасы

Мудите Приеде
Латвиянын Өз алдынча башкаруулар Ассоциациясынын Башкы катчысы

март, 2022

Латвиянын мамлекеттик түзүлүшү

- Латвия – көз карандысыз демократиялык республика.
- Латвия мамлекетинин суверендүү бийлиги Латвиянын элине таандык.
- Парламент (Сейм) эл шайлаган жүз өкүлдөн турат. Сейм жалпы, тең, түз, жашыруун жана пропорционалдуу шайлоо аркылуу 4 жылга шайланат.
- Мамлекет башчысы – Сеймдин жөнөкөй көпчүлүк добушу менен жашыруун добуш берүүдө 4 жылдык мөөнөткө шайлануучу мамлекеттин президенти.
- Латвиянын Өкмөтү – мамлекеттин Президенти дайындаган жана Сейм бекиткен адам тарабынан түзүлгөн Министрлер кабинети. (13)

Коомдук бийликтин структурасы

Латвиянын өз алдынча башкаруулары

1990-жылдан кийин 602 өз алдынча башкаруу болгон:

- Жергиликтүү өз алдынча башкаруулар – 495 волость (муниципалитет), 68 шаар
- Аймактык өз алдынча башкаруу – 26 район
- Республикалык 7 шаардын жана Риганын 6 районунун жергиликтүү жана аймактык функцияларын бириктирип аткарчу

2009-жылдан кийин 119 өз алдынча башкаруу болду

- 110 муниципалитет (*novads*)
- 9 (республикалык) шаар

2021-жылдан кийин 43 өз алдынча башкаруу калды

- 33 муниципалитет (*novads*)
- 10 мамлекеттик шаар (төртөө айыл жери менен)

Латвиянын өз алдынча башкаруулары

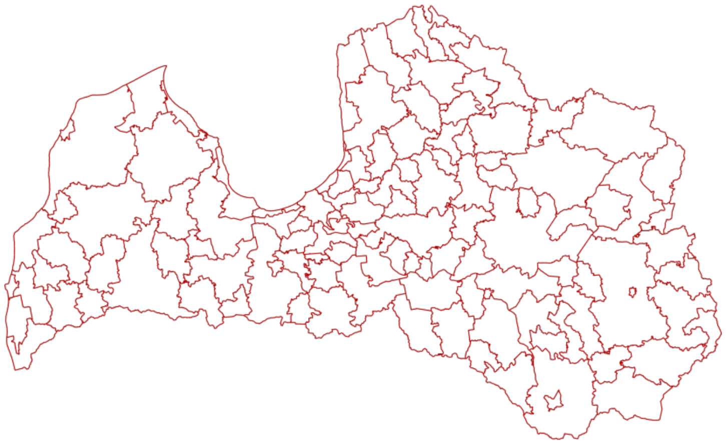

119

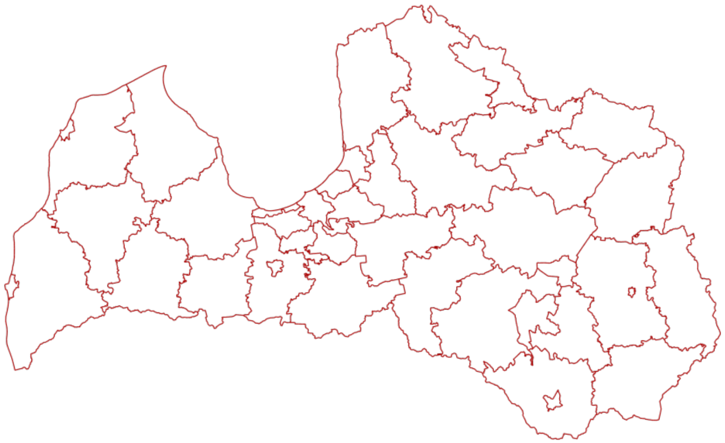

43

Жергиликтүү өз алдынча башкарууларды шайлоо

- Төрт жылда бир жолу
- Добуш берүү – түз, жалпы, жашыруун, 5 пайыздык чекке пропорционалдуу.
- Өзгөртүлүүчү тизмелер болот, шайлоочу "+" белгисин кошуп же талапкерди чийип сала алат
- Добуш берүү укугуна Латвиянын жана Евробиримдиктин 18 жашка толгон жарандары ээ
- Депутаттардын саны өз алдынча башкаруунун жашоочуларынын санына жараша аныкталат

Депутаттардын саны

Муниципалитеттерде

- *30 000 жашоочуга чейин - 15 депутат;*
- *30 001ден 60 000 жашоочуга чейин - 19 депутат;*
- *60 000ден ашык жашоочу - 23 депутат*.

Мамлекеттик шаарларда (6)

- *50 000ге чейин жашоочу - 13 депутат;*
- *50 000ден ашык жашоочу - 15 депутат*.
- **Ригада** - *60 депутат*.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун функциялары 1

- Тургундарга коммуналдык кызмат көрсөтүүлөрдү уюштурат;
- Тазалык жана санитардык тартип үчүн жоопкерчилик алат;
- Коомдук пайдаланууда болгон токойлорду жана сууларды колдонуу тартибин аныктайт;
- Билим берүү үчүн жоопкерчилик алат (мектепке чейинки жана орто билим берүү);
- Салттуу маданий баалуулуктарды сактоого жана элдик чыгармачылыкты өнүктүрүүгө көмөктөшүү менен маданиятка кам көрүшөт;
- Алгачкы медициналык жардамдын жеткиликтүүлүгүн кепилдейт, ошондой эле калктын сергек жашоо образына жана спортко көмөктөшөт;

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун функциялары 2

- Жашоочуларга социалдык жардам беришет (аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө жана социалдык жактан корголбогон адамдарга социалдык жардам, карыларды пансионаттарда орун менен камсыз кылуу, жетим балдарды жана ата-энесинин камкордугусуз калган балдарды окуу жана тарбия мекемелеринде орундар менен камсыз кылуу; үйсүз калгандарды түнөк жай менен камсыз кылуу);
- Балдарды багууга, камкордукка алууга, асырап алууга жана алардын жеке жана мүлктүк укуктары менен кызыкчылыктарын коргоого кам көрүшөт;
- Тургундарга турак-жай маселесин чечүүгө жардам беришет;
- Тиешелүү административдик аймакта чарбалык ишмердикке көмөктөшүп, жумушсуздуктун деңгээлин төмөндөтүүгө умтулушат.

Жергиликтүү өз алдынча башкаруунун функциялары 3

- Коммерциялык ишмердүүлүккө уруксаттарды жана лицензияларды берет;
- Коомдук тартипти камсыз кылууга, аракечтикке жана начар жүрүм-турумга каршы күрөшүүгө катышышат;
- Тиешелүү өз алдынча башкаруунун аймагын пландаштырууга ылайык жер участокторун пайдалануунун жана курулуш жүргүзүүнүн тартибин белгилейт.;
- Жарандык абалдын актыларын каттоону жүзөгө ашырышат;
- Жарандык коргонуу боюнча иш-чараларды камсыз кылууга катышат;
- Коомдук транспорттун кызмат көрсөтүүсүн уюштурат ж.б.

Латвияда бюджеттик система

Өлкөнүн маалыматтык, бириктирилген бюджети

Мамлекеттик бюджет

- Негизги мамлекеттик бюджет
- Атайын (социалдык) мамлекеттик бюджет

Сеймдин добуш берүүсү

Өз алдынча башкаруулардын бюджети

- Негизги бюджет

Мамлекеттик бюджеттен жарым-жартылай каржылануучу туунду коомдук жактардын бюджеттери (университеттер)

Мамлекеттик бюджеттен жана өз алдынча башкаруулардын бюджетинен каржыланбаган мекемелердин бюджеттери

ESA 2010го түзөтүүлөр

ESA (Улуттук эсептердин Европа системасы) методологиясына ылайык өлкөнүн маалыматтык бириктирилген бюджети

Өз алдынча башкаруулардын бюджетин пландаштыруу

- Өз алдынча башкаруу органдары мыйзамдарды жана Министрлер Кабинетинин токтомдорун сактоо менен бюджетин өз алдынча иштеп чыгат, бекитет жана аткарат.
- Өз алдынча башкаруу органдарынын бюджеттери негизги бюджеттен, кайрымдуулуктан жана демөөрчүлөр бөлгөн каражаттан турат.
- Мамлекеттик башкаруу органдары, эгерде мыйзамда каралбаса, өз алдынча башкаруу органдарынын бюджетин иштеп чыгууга жана аткарууга кийлигишпеши керек.
- Өз алдынча башкаруу органдары өз бюджетин жылдык мамлекеттик бюджет жөнүндө мыйзам жарыялангандан кийин эки айдан кечиктирбестен кабыл алууга милдеттүү.
- Өз алдынча башкаруунун жылдык отчетунун финансылык текшерүүсүнө аудитордук фирмалар, сот тарабынан бекитилген ревиденттер жана Мамлекеттик контроль органы катышат.

Өз алдынча башкаруулардын бюджети

Өз алдынча башкаруу органдары бюджетти төмөнкүлөргө таянып түзүшөт:

- Өз алдынча башкаруу жөнүндө мыйзамга
- Өз алдынча башкаруунун бюджети жөнүндө мыйзамга
- Бюджет жана финансыны башкаруу жөнүндө мыйзамга
- Өз алдынча башкаруунун финансысын теңдештирүү жөнүндө мыйзамга

Өз алдынча башкаруулардын бюджети
(Кирешe бөлүгү)

Консолидацияланган бюджетте өз алдынча башкаруулардын киреше бөлүгү 25-27% түзөт

- Салыктар
- Мамлекеттин жана өз алдынча башкаруулардын алымдары
- Максаттуу дотациялар
- Теңдештирүү фондунун дотациялары
- Мам.бюджеттин инвестициялары
- Насыялар
- Кайрымдуулук
- Кызмат көрсөтүүлөрдү төлөө
- Өз алдынча башкаруунун мүлкүн башкаруудан түшкөн кирешелер
- Өз алдынча башкаруулардын ишканаларынан түшкөн пайданын бир бөлүгү

Өз алдынча башкаруулардын салыктары

Латвияда бир дагы салык мыйзам тарабынан өз алдынча башкаруунун салыгы катары белгиленген эмес.
Кыймылсыз мүлккө салыктын ставкасын төмөндөтүүгө уруксат берилет

- калктан киреше салыгы - 75% үлүш;
- кыймылсыз мүлк салыгы - 100% үлүш;
- кумар оюндарына салыктын үлүшү;
- жаратылыш ресурстарына салыктын үлүшү.

Латвиянын Өз алдынча башкаруулар Ассоциациясы

Укуктук статусу

- 1991-жылдан бери ыктыярдуу коомдук уюм
- 10дон ашык мыйзам менен өз алдынча башкаруу органдарынын жалпы пикирин билдирген өкүл катары таанылган
- Критерий – бардык түрлөрдүн жарымынан көбүнүн атынан чыгууга тийиш (учурда 2 түрү бар: шаарлар жана муниципалитеттер)

- Министрлер кабинети менен сүйлөшүүлөрдө мыйзамдын негизинде өнөктөш катары таанылат
- Ассоциациянын мүчөлөрү – жергиликтүү муниципалитеттер жана шаарлар
- CLRAE жана Евробиримдиктин Региондор комитетине өкүлдөрдү дайындоо укугу бар

Бюджет жана финансылык башкаруу жөнүндө мыйзам

"Латвиянын Министрлер Кабинетинин жана Өз алдынча башкаруулар Ассоциациясынын макулдугу жана макул эместиги" протоколу Мамлекеттик бюджеттик документтер пакетинин милдеттүү бөлүгү болуп саналат.

Сүйлөшүүлөр маалында көтөрүлчү маселелер

- Жалпы мамлекеттик дотациялардын жана максаттуу дотациялардын көлөмү
- Финансыны теңдештирүүнүн тартиби
- Жаңы автономдук функцияларды каржылоо булактары
- Министрлер Кабинетинин мыйзам долбоорлору жана эрежелеринин долбоорлору
- Башка суроолор

Сүйлөшүүлөрдүн графиги

- 1-апрелге чейин суроолор аныкталат
- 1-августка чейин Латвиянын Өз алдынча башкаруулар ассоциациясы менен министрликтердин ортосунда сүйлөшүүлөр жүрөт
- 1-сентябрга чейин протокол даярдалат
- 1-октябрга чейин протокол Министрлер Кабинетинде жана Латвиянын Өз алдынча башкаруулар ассоциациясынын Думасында каралып, ага кол коюлат

МАКУЛДУК ЖАНА ПИКИР КЕЛИШПЕСТИК ПРОТОКОЛУ

- Даярдалган долбоорду Министрлер Кабинети бекитип, премьер-министрге кол коюуга ыйгарым укук берет
- Даярдалган долбоорду Латвиянын Өз алдынча башкаруулар ассоциациясынын Думасы бекитет жана төрагага кол коюуга ыйгарым укук берет
- Мамлекеттик бюджеттин долбоору менен кошо протоколду өкмөт парламентке жөнөтөт

Парламент менен сүйлөшүүлөр

- Фракциялар менен иштешет
- Комиссиялар менен иш туруктуу жүргүзүлүп келет

Латвиянын Өз алдынча башкаруулар Ассоциациясы

Көңүл бурганыңыз үчүн рахмат!